

Renāte Keire

Pilsētu un universitāšu autonomija viduslaiku Eiropā 13.–15. gadsimtā

Autonomy of towns and universities in Medieval Europe of the 13th to 15th century

E-pasts: renate.keire@gmail.com

Abstract

The 12th and 13th centuries saw social changes brought about by the rise of towns across Europe. Meanwhile, the first medieval universities were created. Both medieval towns and universities were autonomous to a certain degree, thus begging the question as to how both managed to coexist, since the universities were located in towns, yet did not abide by the same rules the townspeople did.

The inequality of privileges between the universities and the town commune was the root of conflicts between the two, both infringing on each other's autonomy. Therefore, to understand the relationship between the medieval university and the town it was located in, it is necessary to understand what kind of privileges were bestowed to both sides either by papal bull or royal charters and how the unequal situation escalated the conflicts between them.

The goal of the work is to research how the legal frameworks of universities and towns affected the relations between the two from the 13th to 15th century. In this work, the focus will be placed on four particular medieval universities, which have a rich history of clashes with their respective communes: University of Bologna in Italy, University of Paris in France, University of Oxford and University of Cambridge in England.

Keywords: medieval Europe, towns, universities, autonomy

Ievads

Aplūkojot augstākās izglītības vēsturi Eiropā, var secināt, ka universitāšu autonomijas tēma vienmēr ir bijusi aktuāla kopš augstākās

izglītības pirmsākumiem Eiropā viduslaikos, kad pilsētās sāka parādīties pirmās studentu un skolotāju apvienības. Dažādi laicīgie valdnieki un garīdzniecība piešķīra universitātēm privilēģijas un dažkārt arī statusus, kā viena no svarīgākajām bija aizsardzība no pilsētas maģistrāta un tās likumiem. Šo juridisko nevienlīdzību starp šīm izglītības iestādēm un pilsētām var uzskatīt par vienu no galvenajiem nesaskaņu cēloņiem. Arī viduslaiku Eiropas pilsoņu komūnas, kuras arī bija ieguvušas tiesības dibināt pilsētas, vēlējās, lai visi pilsētas iedzīvotāji, kas uzturējās iekšpus tās mūriem, būtu pilnībā pakļauti pilsētas komūnas noteikumiem. Vienlaicīgi arī viduslaiku universitātes nevēlējās, lai citi ārpus universitātes iejauktos tās darbībā.

Lai noskaidrotu, kāda bija universitāšu un pilsētu autonomijas izveidošanās vēsturiskā gaita un kā tas atspoguļojas to piešķirtajās privilēģijās, tiks aplūkotas dažas no vecākajām universitātēm Eiropā un noskaidrots, kā šis līdzpastāvēšanas jautājums atspoguļojas privilēģijās, kas piešķirtas universitātēm un pilsētām. Konkrēti tiks aplūkotas universitātes Boloņā, Parīzē, Oksfordā un Kembridžā un to komūnas.

Attiecīgi tika izvirzīts šāds raksta mērķis: izpētīt, kā viduslaiku Eiropas universitāšu un pilsētu juridisko ietvaru apjoms un saturs ietekmēja to līdzpastāvēšanu laika posmā no 13. līdz 15. gadsimtam.

Mērķa sasniegšanai tika izvirzīti šādi uzdevumi: noskaidrot, kā pilsētas komūna un universitāte līdzpastāvēja Boloņā, raksturot Parīzes Universitātes attiecības ar pilsētas kopību un aplūkot, kā Oksfordas un Kembridžas komūnas līdzpastāvēja ar universitātēm.

1. Boloņas Universitātes modelis un tās attiecības ar komūnu

Universitātes viduslaiku Eiropā balstījās uz diviem paraugiem — uz Boloņas studentu universitātes un Parīzes skolotāju universitātes tipu. Attiecīgi Dienvideiropā bija izplatīts Boloņas, bet otrpus Alpiem — Parīzes paraugs. Šis Boloņas studentu universitātes modelis paredzēja lielāku studentu lomu saistībā ar universitātes darbību — studenti iesaistījās statūtu izveidošanā [Misāns 2008: 106]. Šai studentu autonomijai pieaugot, attiecīgi pieauga arī nesaskaņas ar Boloņas komūnu.

Lai gan uzskatāms, ka Boloņas Universitātes pirmsākumi meklējami jau 11. gadsimtā, oficiālas privilēģijas tika piešķirtas 1158. gadā [Munro (a) 2007: 78–80]. Saskaņā ar tām Svētās Romas imperators Fridrihs I garantēja aizsardzību gan studentiem, gan mācībspēkiem pret uzbrukumiem, kā arī finansiālu aizsardzību, jo nereti pilsētnieki mēģināja izputināt studējošos. Šī privilēģija paredzēja arī juridisku aizsardzību, imperators noteica, ka “nevienam nav tiesību apsūdzēt Boloņas Universitātes studentus vai mācībspēkus, nosakot, ka tiesas procesus pār tiem uzņemas pati universitāte vai pilsētas bīskaps. Ja kāds iesūdzētu kādu no universitātes citā tiesā pie cita tiesneša, pat ja iemesls būtu tainīgs, tad apsūdzētājs zaudētu lietu” [Munro (a) 2007: 78].

Tā kā pats imperators ar šādu dokumentu bija garantējis īpašu aizsardzību no pilsētas tiesas, tas radīja plaisu starp universitāti, kura pievilka studentus un mācībspēkus gan no Itālijas, gan ārpus tās, jo Boloņas Universitāte bija izpelņījusies slavu tieši ar savu Jurisprudences fakultāti. Boloņas komūnai nepatika, ka šī iecerotāju apvienība, lai gan nesa peļņu, atteicās pakļauties pilsētas maģistrātam. Jau 13. gadsimta sākumā pilsētas tiesneši centās piespiest studentus zvērēt uzticību komūnai, nevis universitātes rektoram, draudot ar apcietināšanu. Arī vēlākie 1216. un 1217. gada pilsētas statūti ļāva pilsētai sodīt ar padzīšanu vai īpašumu konfiskāciju tos, kas kaut kādā veidā mēģinātu palīdzēt studentiem pārcelties ārpus pilsētas [Kibre 1961: 18], tādējādi studenti bija spiesti pārcelties uz citām pilsētām, jo šajā laikā universitātēm Eiropā nebija savas pastāvīgas ēkas, bet tika īrētas telpas pilsētā. Šo situāciju pilsētnieki mēģināja izmantot savā labā, lai ne tikai iegūtu peļņu, bet arī pakļautu universitāti pilsētai, jo universitāti veidoja tās studenti un mācībspēki, nevis konkrētā ēka, kurā notika studijas.

Tā kā Boloņas Universitāte atbalstīja pāvesta Inocenta III (1198–1216) izvirzīto pēcteci Honoriju III (1216–1227), tā ieguva garīdzniecības atbalstu cīņā pret Boloņas komūnu. 1217. gadā jaunais pāvests izdeva privilēģiju, kurā viņš atbalstīja studentu vēlmi pārvākties uz citu pilsētu un draudēja izslēgt no baznīcas tos, kas piespiestu tiem piekāpties [Kibre 1961: 19]. Tomēr 1220. gadā pāvests izdeva vēl vienu privilēģiju, kas vērsās pret Boloņas komūnu [Jansen et al. 2009: 466–468]. Honorija III mērķis bija apturēt studentu izceļošanu, kuru izraisīja nesaskaņas starp komūnu un

universitāti. Līdzīgi kā imperatora diplomā, pavēlē tika uzsvērts tas, cik svētīgs bija studentu statuss un loma sabiedrībā kā vadoņiem, kuri “ne tikai nestu gaismu, bet arī glābtu dvēseles”, tādēļ tika uzsvērts tas, cik svarīgi ir nevis sodīt vai kritizēt, bet slavēt studentus un viņu darbus un apņēmiņu studēt, pamatojot savu uzskatu, ka tieši universitātes klātbūtne bija padarījusi Boloņu bagātu un labāku par apkārtējām pilsētām [Jansen et al. 2009: 467].

Tomēr, par spīti tam, šī saspringtā situācija netika atrisināta, studenti turpināja pārcelties no Boloņas uz citām pilsētas skolām, tādējādi apturot Boloņas Universitātes darbību. Tikmēr pāvests Honorijs III turpināja meklēt veidus, kā uzlabot situāciju. 1225. gadā, cenšoties pārliecināt pilsētu un tās augstāko ievēlēto amatpersonu — podestu — mainīt savu nostāju, viņš vērsās pēc palīdzības pie Parmas bīskapa un Redžio arhibīskapa. Ar abu garīdznieku palīdzību tika panākts, ka 1227. gadā Boloņas komūna atļāva studentiem pakļauties tās rektoram un vairs neuzspieda obligāto zvērestu [Kibre 1961: 19–20].

Lai gan pāvesta Honorija III privilēģijas mērķis bija uzlabot attiecības starp universitāti un komūnu, tā nenovērsa nesaskaņu cēloni — nevienlīdzīgo juridisko ietvaru. Neatrisinot šo problēmu, kuru izraisīja komūnas un universitātes atšķirīgās autonomijas pakāpes, attiecības starp komūnu un universitāti neuzlabojās. 13. gadsimta gadījumā pat katoļu baznīcas augstākā autoritāte izlēma iejaukties, un rezultātā pāvests Honorijs III izlēma piešķirt papildu privilēģijas Boloņas Universitātei. Komūnas reakcija liecina par to, ka tā vēlējās iedibināt savu kārtību pilsētā, lai tā attiektos uz visiem, kas tajā uzturējās, tajā skaitā uz universitāti. Komūnu vienoja ne tikai tās likumi un pašpārvalde, bet arī tās pilsoniskā identitāte, kuru komūna centās saglabāt. Lai gan pāvesta ietekme nedaudz uzlaboja situāciju, tomēr nebija iespējams pilnīgi novērst studentu izceļošanu. Daļa jau bija pārcēlusies uz Paduju un tur izveidojuši savu universitāti 1222. gadā [Perkin 2006: 166].

Sākot ar 14. gadsimtu, Eiropas universitātēs pamazām sāka parādīties algu sistēma, kas ļāva mācībspēkiem kļūt finansiāli neatkarīgiem no studentiem. Arī pilsētas komūnai aktīvāk iesaistoties universitātes darbībā, studenti sāka zaudēt savu ietekmi pār universitātes darbību un tās mācībspēkiem. Studentu loma vairs nebija līdzvērtīga kā iepriekš, taču ar

to pietika, lai studenti varētu paust savu viedokli universitātes lēmumos [Kibre 1961: 49].

2. Parīzes Universitātes modelis un kopība

Augstākās izglītības pirmsākumi otrpus Alpiem ir saistāmi ar Parīzes Universitātes izveidošanu, tomēr konkrētu rašanās brīdi nav iespējams noteikt. Universitātes pirmsākumi ir saistīti ar sholastiķu ģildi, kura atdalījās no Parīzes Dievmātes katedrāles skolas un kurā varēja iestāties un studēt teoloģiju [Rashdall 1886: 38]. Parīze jau ilgu laiku bija vieta, kur pulcējās liels skaits studentu un skolotāju, tādēļ tā ieguva apzīmējumu “vēstuļu pilsēta” [Kibre 1961: 85].

Par oficiālu Parīzes Universitātes sākumu tiek uzskatīts 1200. gads, kad Francijas karalis Filips II (1165–1223) izsniedza tās oficiālu dibināšanas dokumentu [Munro (b) 2007: 80–83]. Šajā dokumentā karalis nostājas studentu pusē pret savu iecelto ierēdni Parīzē, kurš neiestājās par taisnīgu sodu studentu nemieros, kuros cieta pieci universitātes studenti. Karaļa Filipa II privilēģijas saturs (attiecās uz Parīzes Universitāti) bija līdzīgs imperatora Fridriha I privilēģijas saturam (attiecās uz Boloņas Universitāti). Parīzes komūnai tika aizliegts jebkādā veidā fiziski aizskart tās studentus, kā arī par likumu pārkāpumiem, kurus veica studenti, tie atbildēja atsevišķā tiesā, attiecīgi pasargājot sevi no kopības tiesas. Šis dokuments arī paredzēja to, ka Parīzes kopības galvai pēc iecelšanas amatā jādod solījums universitātei, ka ievēros šos nosacījumus, tomēr tas nenovērsa nesaskaņas starp pašu pilsētu un universitāti. 1210. gadā karalis bija spiests atkal iejaukties, izdodot likumu, kurš noteica, par kādiem konkrētiem noziegumiem kopībai bija tiesības uzreiz arestēt universitātes studentus vai mācībspēkus, tomēr, kā dokumentā tika noteikts, pat par šiem pārkāpumiem studenti un mācībspēki bija jānodod universitātes vai Parīzes bīskapam, kur attiecīgi tika tālāk atrisināta lieta un spriesta tiesa [Kibre 1961: 87].

Viens no spilgtākajiem 13. gadsimta notikumiem Parīzes Universitātes vēsturē bija 1229. gada studentu nemieri, kuru rezultātā viens no studējošajiem tika sodīts ar nāvi, daļa apcietināti. Mācībspēki izteica protestu, atsakoties vadīt lekcijas, ja komūna neizlems piekrist viņu izvirzītajiem nosacījumiem. Šis gads tiek dēvēts par “lielo izkliešanās”, jo,

protestējot pret šādu vardarbību, gan studenti, gan mācībspēki pameta Parīzi un devās uz citām Francijas pilsētām, kā arī Anglijas karalis Henrijs III (1216–1272) aicināja studentus apmestiem viņa karaļvalstī, solot tiem labākus dzīves apstākļus un aizsardzību [Kibre 1961: 92].

Universitātes autonomiju ierobežoja vietējā garīdzniecība, par tās kancleru darbojās Parīzes Dievmātes katedrāles kanclers, kurš bija pakļauts pāvestam. 1215. gadā Parīzei statūtus piešķīra kardināls un Parīzes Universitātes kanclers Roberts no Kursonas [Munro (d) 2007: 88–91]. Statūti noteica studiju kārtību un noteikumus, kuri būtu jāievēro Parīzes Universitātes studentiem, lai studijas noritētu pēc pāvesta Inocenta III vēlmēm un kanoniskajiem likumiem. Tā kā Parīzes Universitāte bija kļuvusi par vissvarīgāko teoloģijas studiju centru viduslaiku Eiropā, šāda veida protests bija milzīgs spiediens ne tikai uz garīdzniecību, bet arī uz visu Romas Katoļu baznīcu. Pāvests Gregors IX (1227–1241) centās panākt izlīgumu starp universitāti un Parīzes komūnu, rezultātā 1231. gadā izdeva bullu par labu universitātei, piešķirot plašu privilēģiju klāstu, sākot ar to, ka kancleram būs jāņem vērā universitāšu fakultāšu viedoklis par mācībspēku iecelšanu amatā, un beidzot ar universitātes atbrīvošanu no soda naudas maksāšanas, lai atceltu izslēgšanu no baznīcas [Kibre 1961: 95].

Neilgi pēc tam, 1231. gadā, universitāte saņēma arī statūtus no pāvesta Gregora IX [Munro (c) 2007: 83–87], kuri atļāva universitātei un tās mācībspēkiem veidot savus iekšējos kārtības noteikumus un studiju kārtību, tomēr Parīzes Dievmātes katedrāles kanclers saglabāja tiesības iecelt amatā mācībspēkus. Tiem bija nepieciešams dot publisku zvērestu par savām darbībām pilsētā, jo pēc tiem parametriem kanclers izvērtēja kandidātus un piešķīra tiem licenci. Līdzīgi kā ar Boloņas Universitātes privilēģijām, arī Parīzes Universitātei tika piešķirtas ekonomiska rakstura tiesības, kā tiesības uz fiksētu izmitināšanas vietu cenām, kas atvieglo tu dzīvesvietu un studiju telpu maksu, kā arī pāvests atļāva universitātei paust savu neapmierinātību, atceļot lekcijas, ja radās tāda nepieciešamība. Studiju apturēšana bija viens no universitātes nevardarbīgajiem ieročiem, kas palīdzēja tai panākt sev vēlamus rezultātus.

Pāvesti, vēlēdamies samazināt vietējo garīdznieku varu, mēdza atbalstīt universitāti un piešķirt tai privilēģijas, kas ierobežotu Parīzes

bīskapa un kanclera varu. Kā piemērs tam bija aizliegums vietējai garīdzniecībai izslēgt no baznīcas Parīzes Universitātes studentus un mācībspēkus [Kibre 1961: 87–88]. Tiesa, šo privilēģiju bija nepieciešams ar katru pāvestu atjaunot, un to tikpat viegli varēja arī atņemt, taču tā nodrošināja būtisku aizsardzību no vietējās garīdzniecības, par ko Parīzes Universitāte bija pateicīga, un tā centās šo vērtīgo privilēģiju uzturēt.

3. Universitāšu un komūnu autonomija Anglijā

Pastāv liecības, ka studijas Oksfordā jau notikušas ap 1096. gadu, bet par īstiem universitātes kā pilntiesīgas augstākās izglītības iestādes pirmsākumiem, līdzīgi kā citur Eiropā, var spriest, sākot tikai ar 12. gadsimtu, kad angļu studenti no Parīzes bija spiesti atgriezties Anglijā pēc karaļa Henrija II (1154–1189) strīda ar Francijas karali un pāvestu. Šis studentu migrācijas vilnis 1167. gadā bija straujš impulss universitātes izveidei [Perkin 2006: 165]. Tomēr tikai 1231. gadā tā tika atzīta kā *universitas* jeb korporācija, bet pāvesta bulla tika piešķirta tikai 14. gadsimtā [Holland 1881: 13]. Ir zināms, ka studentu migrācijas dēļ Oksforda pārņēma Parīzes modeli, tāpēc savos pamatos Oksfordas Universitāte ir tik ļoti līdzīga Parīzes Universitātei, taču daži citi ārējie apstākļi ietekmēja tās attīstību un attiecības ar pilsētu.

Pēc pāvesta lūguma karalim Džonam I (1199–1216) Oksfordas Universitātei 1214. gadā tika piešķirta aizsardzība no pilsētas tiesas. Pieaugošais universitātes prestižs un piešķirto privilēģiju skaits no monarhiem ietekmēja studentu un mācībspēku attieksmi pret komūnu. Arī Oksfordas komūna saņēma savas privilēģijas no Anglijas monarhiem, arī no karaļa Henrija II. Oksfordai tika piešķirtas tiesības uz pašpārvaldi, attiecīgi liekot pamatus pilsētu turpmākajai attīstībai. Savā hartā karalis min, ka apstiprina jau viņa vectēva, Henrija I, piešķirtās tiesības un privilēģijas, kuras atbrīvoja Oksfordas tirgotājus no muitas nodevas maksāšanas Anglijā un Normandijā, kā arī piešķir Oksfordai tās pašas tiesības un likumus kā Londonai, attiecīgi ņemot Londonas tiesības kā paraugu. Šādu privilēģiju piešķiršana bija izdevīga abām pusēm — pilsoņu kopienas ieguva finansiālus atvieglojumus, kas uzlaboja kopienas ekonomiku, kā arī ieguva brīvību no vietējiem valdniekiem, kas ļāva pārvaldēm ieviest savus

likumus un savu kārtību. Monarhs, kurš attiecīgās privilēģijas piešķīra, ieguva peļņu no šīm pilsētām, jo par šīm privilēģijām parasti bija jāmaksā konkrēta summa.

Karaļa Henrija III laikā priekšrocība tika dota universitātei, karalis, uzskatīdams, ka ārzemju studenti ceļ Anglijas karalistes prestižu, centās tiem nodrošināt visas privilēģijas, kādas tā vēlējās [Kibre 1961: 270]. Vienlaicīgi, sadarbojoties ar Oksfordas komūnu, karalis atļāva tai sodīt un padzīt viltus studentus un mācībspēkus, kuri centās izmantot universitātes privileģēto statusu un neaizskaramību, lai pastrādātu noziegumus pilsētā [Kibre 1961: 271].

Labvēlīgā attieksme pret universitāti turpinājās arī Henrija III pēcteču laikā, taču šādas rīcības dēļ 14. gadsimtā Oksfordas Universitāte bija ieguvusi lielu varu pilsētā un radās savstarpējās nesaskaņas. Oksfordas komūna vērsās pie karaļa ar sūdzību par studentu noziegumiem pilsētā un lūdza atļauju pilsētai sodīt universitātes studentus par likumu pārkāpšanu, bet tas bija pretrunā ar universitātei piešķirto aizsardzību no pilsētas tiesas un sodiem [Salter 1920: 91]. Ar šo lūgumu komūna vēlējās izlīdzināt nevienlīdzīgo situāciju starp universitāti un komūnu, ar kuru sastapās gandrīz katra universitātes pilsēta viduslaiku Eiropā. Šie saspīlējumi starp komūnu un universitāti turpinājās un neizbēgami pārauga bruņotos nemieros starp universitātes studentiem un komūnu, kura vēlējās sodīt nemierniekus, taču universitātes kanclers 1355. gadā atsacījās to darīt [Salter 1920: 126–127]. Lai gan komūna bija atstāta bezpalīdzīgā situācijā, karalis Edvards III (1327–1377) izlēma nostāties universitātes pusē, paziņojot, ka ir gatavs aizstāvēt to pret jebkādu vardarbību [Kibre 1961: 304].

Šī konflikta rezultātā komūnai tika atņemtas vairākas ekonomiska rakstura privilēģijas, kuras attiecīgi tika atdotas citai universitātei, tādējādi atņemot komūnai peļņas avotus [Cobban 1999: 190]. Komūnas juridiskais statuss, salīdzinot ar universitāti, tika pazemināts vēl vairāk, un tas vēl vairāk neapmierināja komūnu, taču tā bija spiesta paklausīt karaļa pavēlēm. Vairāki pilsētnieki un arī komūnas pārvaldes galva ar citām amatpersonām tika apcietinātas, turpmākajiem Oksfordas šerifiem bija jāzvēr, ka neskars studentu un mācībspēku privilēģijas. Universitātes kancleram tika samaksātas 250 mārciņas kā kompensācija. Linkolnas bīskaps panāca

to, ka komūnas pārstāvjiem katru gadu, pieminot šos nemierus, ir jāapmeklē īpašs dievkalpojums un jāaizlūdz par to studentu dvēselēm, kuras gāja bojā nemieru laikā [Kibre 1961: 306].

Būtisks pavērsiena punkts Kembridžas Universitātes vēsturē bija 1209. gads, kad studenti no Oksfordas nemieru rezultātā pārcēlās uz Kembridžu [Perkin 2006: 165]. Universitāte bija daļa no pilsētas, viena no prestižākajām universitātēm Anglijā un Oksfordas Universitātes konkurente, tā pievilka lielu skaitu studentu un mācībspēku, kuri uzturējās pilsētā. Pirmās zināmās privilēģijas Kembridžas pilsētai tika piešķirtas 12. gadsimtā karaļa Henrija I (1100–1135) vēstulē Eli bīskapam Hervejam [Maitland et al. 1901: 3]. Henrija II (1154–1189) laikā tika izdots paziņojums [Maitland et al. 1901: 3–5], kurā karalis nodeva pilsoņu kopienai pilsētas pārvaldi, par šo privilēģiju Kembridžas pilsoņi bija samaksājuši vienu zelta un 300 sudraba markas, kas apliecina to, ka Kembridžas pilsoņi sevi apzināja kā patstāvīgu kopienu, kura vēlējās pati regulēt savu darbību bez stingras senjora uzraudzības, un ka tai bija pietiekami daudz līdzekļu, lai šādu privilēģiju spētu atļauties.

Lai gan par Kembridžas Universitātes pirmsākumiem uzskata 1209. gadu, oficiāls dokuments ar privilēģijām tika piešķirts 1231. gadā karaļa Henrija III (1220–1272) hartā [Perkin 2006: 166]. Pirmie statūti pastāvēja jau no 13. gadsimta sākuma, tomēr nozīmīgs notikums Kembridžas Universitātes vēsturē bija 1297. gadā, kad studentu un Eli arhidiakona strīda rezultātā tika nolemts, ka universitāte pati būs tiesīga noteikt savus iekšējās kārtības noteikumus un darbību bez arhidiakona iejaukšanās un ka studentu brīvības tiks attiecinātas uz turīgāko studentu kalpiem, kuri arī uzturējās universitāšu telpās. Arhidiakons detalizēti noteica turpmāko kārtību universitātē, atzīstot universitātes kanclera varu un tiesības valdīt pār savas universitātes studentiem [Heywood 1855: 1–6].

Pakāpeniski Kembridžas Universitātes rīcībā bija nonācis plašs skaits privilēģiju un tiesību, kas bija pretrunā ar pilsētas juridisko ietvaru. Lai gan studentu klātbūtne bija arī peļņas avots, jo pilsētā ieradās liels skaits cilvēku, kuri pirka vietējo pilsoņu un tuvākās apkārtnes zemnieku saražotos produktus, kā arī universitāšu vajadzībām radās nepieciešamība pēc konkrētiem pakalpojumiem, tomēr starp universitāti un pilsoņu kopienu sākās nesaskaņas [Cobban 1999: 189]. Būtiska privilēģija bija universitātes

mācībspēku un studentu pieskaitīšana pie garīdzniecības, kā tas bija citās universitātēs Eiropā.

Šī juridiskā nevienlīdzība bija cēlonis vairākiem asiņainiem pilsoņu un universitātes konfliktiem, kuri bija kļuvuši par daļu no universitātes dzīves. 1249. gadā starp pilsētniekiem un studentiem bija izcēlušās nesaskaņas, kuru rezultātā bija vairāki cietušie un pat nogalinātie, kā arī vairākas mājas tika izdemolētas. 1260. gadā daži pilsētnieki iesaistījās Kembridžas studentu savstarpējā strīdā, abu pušu mājas tika apzagtas, un pat tika sadedzināta daļa arhivētā materiāla, kas tajās atradās. Pēc šāda atgadījuma pats karalis bija spiests norīkot tiesas procesu, kura rezultātā 16 pilsētniekiem tika piespriests nāvessods, bet universitāšu studentiem, kas bija iesaistīti, tika piemēroti dažādi sodi [Cobban 1999: 194].

Kulminācija bija 1381. gada Vota Tailera sacelšanās kā izmisīgs cēniens pilsētniekiem un zemniekiem iegūt neatkarību no apspiedošās elites. Vissmagākās sacelšanās bija vērojamas tieši tajās vietās, kur garīdzniecībai bija vislielākā vara [Swanson 1999: 88]. Universitāte, kas bija daļa no garīdzniecības, kļuva par vienu no Kembridžas pilsoņu grautiņu mērķiem. Kembridžas pilsoņi uzbruka universitātei, lai privileģēto universitāti pakļautu pilsētai un tās likumiem [Cobban 1999: 196].

Pēc šī dumpja apspiešanas karalis Ričards II (1377–1399) izlēma sodīt Kembridžas pilsētu, atņemot dažas privilēģijas un piešķirot tās Kembri-džas Universitātei kā atlīdzību par pilsoņu izraisītajiem zaudējumiem grautiņu rezultātā [Maitland 1901: 25–33]. Tā kā pilsoņi veica dāsnu maksājumu, karaļa sods bija krietni maigāks. Pilsoņu kopiena zaudēja muitu nodevu atvieglojumus, kas būtiski samazināja ienākumus, tomēr tā paturēja tiesības uz savām ievēlētajām amatpersonām. Lai gan sods bija maigāks, nekā sākotnēji plānots, pilsēta nebija spējīga pilnvērtīgi atgūt zaudēto.

Secinājumi

Tā kā Boloņas Universitāte bija studentu universitāte, kur augstākā vara piederēja studentiem un to ievēlētajam rektoram, tā turējās pretī komūnas spiedienam. Tieši sava skaitliskuma dēļ universitātes studentiem piederēja vara un studenti varēja lemt par savas universitātes pastāvēšanu bez komūnas iejaukšanās. Ja nebija iespējams sadzīvot ar komūnu,

vienīgā iespēja palika pārceļšanās uz citu pilsētu, kura bija labvēlīgāka studentiem.

Parīzes Universitātes mērķis, līdzīgi kā Boloņas Universitātei, bija iegūt autonomiju, taču to apgrūtināja fakts, ka sākotnēji vietējai garīdzniecībai bija liela ietekme uz universitāti un tās darbību. Parīzes baznīca universitāti uzskatīja par savu atzarojumu, tādēļ tai bija tik liela ietekme uz to, taču vienlaicīgi tā baudīja tās pašas privilēģijas, kas attiecās uz garīdzniecību. Tā kā Parīzes Universitāte bija balstīta uz skolotāju ģildes kodolu, galvenos lēmumus pieņēma paši skolotāji, tomēr, līdzīgi kā ar studentu universitātēm, Parīzē radās konflikti, jo universitātes privilēģijas bija padarījušas komūnu bezspēcīgu tās priekšā.

Parīzē un Boloņā studentus vairāk atbalstīja garīdzniecība, bet Oksfordā noteicošā loma privilēģiju piešķiršanā universitātei bija Anglijas karaļiem. Tieši kopš Henrija III laikiem turpmākie monarhi ievēroja principu, kā izturēties pret augstākās izglītības iestādēm karaļvalstī un pret to studentiem, tomēr universitātei piešķirtās brīvības nomāca komūnas juridisko ietvaru. Oksfordas pilsoņi tika padarīti bezspēcīgi universitātes priekšā, jo, vērsoties pret universitāti, komūna vērsās arī pret vietējo garīdzniecību un pašu karali.

Aplūkojot gan Boloņas Universitātes, gan Parīzes Universitātes modeli, var secināt, ka nesaskaņu cēlonis bija meklējams nevis universitāšu darbībā, bet drīzāk juridiskajā nevienlīdzībā, kāda bija vērojama starp tām viscaur viduslaikiem. Universitātēm tika piešķirts pārāk plašs privilēģiju un tiesību klāsts, kas traucēja harmoniski darboties komūnai. Lai gan arī pilsētas bija mēģinājušas pretoties universitāšu spiedienam, cenzdamās iegūt privilēģijas, tomēr gan skaita, gan satura ziņā tās nebija tik apjomīgas, lai ierobežotu universitāšu arvien pieaugošo juridisko ietvaru.

Izmantotā literatūra

1. Cobban, A. B. (1999). *English University Life in the Middle Ages*. London: UCL Press.
2. Holland, T. E. (1891). The Origin of the University of Oxford. In: *The English Historical Review*, Vol. 6, No. 22, p. 238–249. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/10.2307/546585> (skatīts 20.01.2020.).

3. Jansen, K. L. et al. (2009). A Papal Bull in Favor of the University of Bologna 1220. In: *Medieval Italy: Texts in Translation*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, p. 466–468.
4. Kibre, P. (1961). *Scholarly Privileges in the Middle Ages: The Rights, Privileges, and Immunities, of Scholars and Universities at Bologna, Padua, Paris and Oxford*. Cambridge, Massachusetts: Mediaeval Academy of America.
5. Maitland, F. W., Bateson, M. (1901). First Charter of King Richard the Second (1382). In: *The Charters of the Borough of Cambridge*. Cambridge: University Press, p. 25–33.
6. Maitland, F. W., Bateson, M. (1901). The Writ of King Henry the First (1120–1131). In: *The Charters of the Borough of Cambridge*. Cambridge: University Press, p. 3.
7. Maitland, F. W., Bateson, M. (1901). Writ of King Henry the Second (1161–1189). In: *The Charters of the Borough of Cambridge*. Cambridge: University Press, p. 3–5.
8. Misāns, I. (2008) Boloņas Universitātes statūti (1317/1347). No: *Viduslaiku cilvēka ikdienā, svētki un ceļojumi*. Rīga: LU žurnāla “Latvijas vēsture” fonds, 106.–109. lpp.
9. Munro, D. C. (2007). (a) Privileges of Frederick I for the Students 1158. In: *Original Sources in European History*, Vol. II. Pennsylvania: Pennsylvania University Press, p. 78–80.
10. Munro, D. C. (2007). (b) Privilege of Philip Augustus in Favor of the Students at Paris. In: *Original Sources in European History*, Vol. II. Pennsylvania: Pennsylvania University Press, p. 80–83.
11. Munro, D. C. (2007). (c) Statutes of Gregory IX for the University of Paris 1200. In: *Original Sources in European History*, Vol. II. Pennsylvania: Pennsylvania University Press, p. 83–87.
12. Munro, D. C. (2007). (d) Statutes of Robert de Courçon for Paris. In: *Original Sources in European History*, Vol. II. Pennsylvania: Pennsylvania University Press, p. 88–91.
13. Perkin, H. (2006). History of Universities. International Handbook of Higher Education, Vol. 18, p. 159–205. In: *Springer International Handbooks of Education*. Dordrecht: Springer Netherlands, Pieejams: [https://link-springer-com.ezproxy.ub.gu.se/chapter/10.1007%2F978-1-4020-4012-2_10](https://link.springer.com.ezproxy.ub.gu.se/chapter/10.1007%2F978-1-4020-4012-2_10) (skatīts 20.01.2020.).

14. Rashdall, H. (1886). The Origines of the University of Paris. *The English Historical Review*, Vol. 1, No. 4, p. 38. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/546723> (skatīts 20.01.2020.).
15. Salter, H. E. (1920). Petition for the Authority to Attach Troublemakers, ca. 1330s. In: *Munimenta Civitatis Oxonie*, p. 91. Pieejams: <http://users.trytel.com/~tristan/towns/florilegium/government/gvpoli18.html> (skatīts 20.01.2020.).
16. Salter, H. E. (1920). The Riot on St. Scholastica's Day, 1355. In: *Munimenta Civitatis Oxonie*, p. 126–127. Pieejams: <http://users.trytel.com/~tristan/towns/florilegium/government/gvpoli18.html> (skatīts 20.01.2020.).
17. Stubbs, W. (1913). Charter Granted by Henry II to Oxford ca. 1154–1157. In: *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History*, 9th ed. Oxford: Clarendon Press, p. 198–199. Pieejams: <http://users.trytel.com/~tristan/towns/florilegium/government/gvcons02.html> (skatīts 20.01.2020.).
18. Swanson, H. (1999). *Medieval British Towns*. Westport; London: Greenwood Press.